Béres L. Attila

A konferencia előadói és hallgatói is örmény hagyományt őriztek

(3., befejező rész)

Hatalmas érdeklődés mellett rendezték meg április 5-én és 6-án *„A kulturális transzfer lehetőségei – Örmények Közép- és Kelet-Európában”* című nemzetközi tudományos konferenciát az Országos Széchényi Könyvtár Dísztermében. A konferencia aktualitását az örmény könyvnyomtatás 500. évfordulója adta meg.

Szombaton délelőtt *A művészet aspektusai a kelet-európai örmények közösségében* téma szekcióvezetője, *Botos Máté* (PPKE-BTTK, Piliscsaba) angolul olvasta fel *Dickran Kouymjian* (California State University, Fresno) előadását, aki nem tudott eljönni a budapesti konferenciára. Az *Amszterdam és Konstantinápoly között. A nyomtatás hatása az örmény művészetre és társadalomra* című tanulmány szerint a 16. századtól 1668-ig tartott a könyvnyomtatás hanyatlása, az első nyomtatott örmény Biblia kiadásáig. A Krím a 14. századtól fontos, az örmény papok által másolt kéziratok kezdetben uniformizálták a könyvnyomtatást, a 18. századtól uralkodóvá is váltak. Amszterdamban jelent meg az első örmény történelemkönyv 1669-ben, Konstantinápolyban pedig az első ünnepi kalendárium 1706-ban.

Iryna Hayuk (Lviv National Academy of Arts, Lviv) témája *Az örmény nyomtatás Ukrajnában a kezdetektől a 20. századig* volt. Az első örmény nyomda, könyvkiadó 1590–1624 között működött Lviv (Lemberg, Lvov) városban. A krími könyvnyomtatás történetét 1865-ben adták ki, 1920-ban pedig megjelent az első örmény újság is.

Tamáska Máté

Tamáska Máté (Apor Vilmos Katolikus Főiskola, Vác) *Kultúrák szintézise Szamosújvár városképében* című előadásában kiemelte, hogy Erdélyben a kultúrahordózó a polgárság volt. A barokk városképet a Habsburg-kapcsolat, a rekatolizációs művészet jellemzi, de hatnak a helyi örmény építészetben a rendi hagyományok is. A várostörténetben szólt arról is, hogyan vált Szamosújvár az 1700-as évek elején tíz év alatt a legjelentősebb várossá Erdélyben. Szongott Kristóf írja: „Szép tervezete miatt méltó a megtekintésre.” Az előadó vetített képeken mutatta be hogyan alakították a kereskedők a főtér arculatát, miért került a templom a tér szélére, a városháza a központba a 19. század eleji városképen. A Salamon templom gótikus ablakkerete a történeti folyamatosságra utal, a kapu a helyi építőkre, a kőfaragás a kolozsvári mesterekre. A szamosújvári házak jellegzetessége hogy a különböző kultúrák keverednek a helyi jellegzetességgel, a barokk oromdíszítés a városi háztípussal. A nyitott veranda az örmény ház szerves része, a különálló nagykapuk szoborszerű épülettestet generálnak. Szerencse, hogy a 20. századi modernizáció megőrizte Szamosújvár központi városképét.

Pál Emese művészettörténész (Babes-Bolyai Tudományegyetem, Történelem és Filozófia Kar, Kolozsvár) *Az erdélyi örmények szentkultuszának művészettörténeti sajátosságai* című előadása magyarázat volt a *„Távol az Araráttól – Az örmény kultúra a Kárpát-medencében”* kiállítás 3. terméhez. Elmondta, miért pont azokat a festményeket, tárgyakat láthatjuk a kiállításon. Térképen mutatta meg, hogy Világosító Szent Gergely képe, – amely egyértelműen utal örmény jelenlétre, vagy örmény megrendelőre –, hol, melyik településen található Erdélyben. Kiemelte, hogy a római katolikus és örmény templomokban is ugyanaz a kompozíció: Tiridat király megkeresztelése. Ha a király kínzásait is megjeleníti az oltár, akkor egyértelmű a keleti hatás. Sorra vette az erdélyi tizenhárom Világosító Szent Gergely ábrázolást a velencei Mechitarista kolostor reprodukciójától Vastagh György festményének hasonlóságáig, az 1752-es gyergyószentmiklósi mellékoltárképtől a szamosújvári Salamon templomáig. Megtudtuk azt is, hogy az erdélyi magyarok Mária tisztelete hatott az erdélyi örmények Mária tiszteletére, és hozzájárult a katolikus tanok elfogadásához, a sikeres asszimilációhoz.

Fröhlich Ida

Rövid szünet után *Az örmény integráció modelljei a 20. században* témával folytatódott az előadássorozat. A szekcióvezető *Pók Attila* (MTA-BTK-TTI, Budapest) bejelentette, hogy elmarad a rendezvénysorozat utolsó előadása, amelyet *Konrad Siekierski* (Armenian Academy of Sciences, Institute of Archeology and Ethnography, Jereván) *Örmények a mai Romániában. Az ünnepek mint a közösségi identitás létrehozói* címmel tartott volna.

Kránitz Péter (PPKE-BTTK, Piliscsaba): *„A kelet magyarjai”. Az örmény spjurk Magyarországon az örmény népirtás után* című előadásának kezdetén az 1925-ös törvényről beszélt, amely az örmény menekültek befogadására feloldja az örmények útlevélkényszerét. A magyarországi örmény spjurk (diaszpóra) 1922-től jelentősen lecsökkent. A menekültáradat célja Nyugat, az Amerikai Egyesült Államokban mintegy kétmillió örmény él. Az örmény diaszpórák transznacionális kapcsolatait visszaadja a 20. századi sajtó. A két világháború között a zsidók negatív, az örmények pozitív tulajdonságait tünteti fel.

Kali Kinga (ELTE-BTK, Budapest): *Kulturális stratégiák: armenizmus és neoarmenizmus* című előadását adta elő. Az örmény identitásmentő mozgalom az erősödő asszimilálódás miatt már a 19-20. század fordulóján létezett: Szongott Kristóf és Merza Gyula 1895-ös kiáltványa arról szól, mit jelent örmény módon élni. Ma Magyarországon a külső hatás

Kali Kinga

új kulturális stratégiát, identitást mentő mozgalmat hozott létre, amelynek egyik jele az 1997-ben létrejött Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület és az általa kiadott Füzetek is – mondta Kali Kinga.

Hakob Matevosyan (Institut für Kulturwissenschaften, Universitat Leipzig, Lipcse) előadásának címe: *A „lehetetlen" örmények. A magyarországi örmény identitás dimenziói* előre jelezte hivatkozásai esetleges hiányosságait. Elmondta, hogy az örménység kétharmada él külföldön, de az örmény őshaza és a diaszpóra tagjai között alig van kapcsolat, túl sok különféle hatás, identitás érvényesül. Szerinte az erdélyi örménység „gazdasági tevékenység alapú" diaszpóra. Kijelentette azt is, hogy a genocídium emléke már halványul az erdélyi örményeknél. Mivel több száz éve élnek az őshazán kívül, nem jelenik meg az identitás, és idealizálják az erdélyi múltat. Magyarországon két csoport van, az örményül tudó genocídium utáni, illetve az erdélyi gyökerekkel rendelkező csoport. Az erdélyi örmények az örmény nyelvet nem beszélik, az elszármazottak szétszóródtak Budapesten, és csak a vallás tartja össze a csoportot. Fontos lenne pedig az örmény nyelv ismerete, hogy hosszú távon is kisebbség tudjon maradni.

Az előadásokat követő vitában többek között felszólalt *dr. Issekutz Sarolta*, az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület elnöke is. Hakob Matevosyan előadására reflektálva elmondta, az nem igaz, hogy az erdélyi örmények nem foglalkoznak az 1915-ös genocídium kérdésével, és az sem állja meg a helyét, hogy gazdasági érdekek vezették Erdélybe a 17. században az örményeket. Az örmények politikai és vallási menekültként érkeztek 1672-ben. A leszármazottak örmény identitásúak, magyar kultúrával. 2007-ben az EÖGYKE elsőként jelentetett meg könyvet a genocídiumról Magyarországon, a jereváni örmény akadémikus, *Nikolaj Hovhanniszján* könyvét *Az Örmény Genocídium* címmel, és ezer példányban eljuttatta a magyar parlamentbe az országgyűlési képviselőknek és politikusoknak, az EU parlamenti képviselőknek, valamint megküldték az önkormányzatoknak is. Az új, magukat keleti-örményeknek nevező csoport volt az, aki gazdasági okból csatlakozott az erdélyi örmény gyökerekkel rendelkező közösséghez. A nemzetiségekről szóló törvény 2012 januárjától pedig az örmény nemzetiséget kétnyelvűként ismeri el: magyar és örmény. A nemzetiségek közül egyedül az erdélyi örménységnél foglal el kiemelt helyet a származás a közösség hagyományőrzésében, ezért 2010-ben megjelentették második, javított, bővített kiadásban *Gudenus János József: Örmény eredetű magyar nemesi családok genealógiája* című könyvét, amely 57 magyar nemességet kapott örmény eredetű család 5500 családba történő beolvadását igazolja.

Hozzászólásában *Várady Mária,* a Budavári Örmény Önkormányzat elnöke Örményországgal és a keleti örménységgel való kulturális kapcsolatok meglétéről beszélt. 2010-ben a Fővárosi Örmény Klub vendége volt *Nelly Shahnazaryan* örmény írónő, aki hozzájárult *Keresztút* című monodrámájának magyarországi előadásához. Az 1915-ös örmény genocídium eseményeit feldolgozó irodalmi mű, *Antonia Arslan* olasz-örmény írónő *Pacsirtavár* című regénye is megjelent a marosvásárhelyi *Király Kinga Júlia* magyar fordításában.

Dr. Diószegi György a görög és az örmény kultúra összekapcsolódását, közös hagyományait emelte ki. Felszólalását azzal zárta, hogy hagyományt őriz a nemzetközi konferencia hallgatósága is.

Pók Attila szekcióvezető zárszavában az identitástudat miben létét elemezte. Tragédia vagy a teljesítmény az alapja? *„Sikertörténet, ha a teljesítmény legyőzve a tragédiát új, jövő orientált szempontot visz az identitásba."* Mint mondta, ne feledkezzünk el a tragédiákról, de ne feledkezzünk el a teljesítmények méltatásáról sem. Az elhangzott előadások felszínre hozták, hogy van mások által is elfogadott közös örmény kultúra. Végül köszönetet mondott, hogy létrejöhetett a nemzetközi tudományos konferencia és a kiállítás.

*

A rendezvénysorozat támogatója volt a Nemzeti Kulturális Alap, a hazai magyar-örmény közösség részéről az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület, Fővárosi Örmény Önkormányzat, Bp. Főv. II. kerületi-, VIII. ker.-, Ferencvárosi-, valamint XII. kerületi Örmény Nemzetiségi Önkormányzat.

Kiállítás

Távol az Araráttól – Örmény kultúra a Kárpát-medencében

Ezzel a címmel látható kiállítás szeptember 15-éig a Budavári Palotában – a Budapesti Történeti Múzeum és az Országos Széchényi Könyvtár közös szervezésében; az örmény könyvnyomtatás félezer éves jubileuma alkalmából világszerte megrendezett tárlatok sorába illeszkedve. Az első, teljesen örmény betűkkel nyomtatott könyv az Urbatagirk (Péntek-könyv) volt, amit Hakob Meghapart nyomdász adott ki 1512–1513-ban. Ezen a bemutatón az örmény írásos kultúra ismertetése áll az előtérben, de bőséges válogatást kapunk más területekről is. Az erdélyi örménység egyházművészeti emlékei a szélesebb közönség számára mindmáig javarészt ismeretlenek maradtak, most azonban ezeken túl még magyarországi köz- és magángyűjteményekből is láthatók a kiállításon örményekhez kapcsolódó ritka műtárgyak. A tárlat kurátorai: *Kovács Bálint* történész, a Lipcsei Egyetem Kelet-Közép-Európa Intézetének (Geistwissenschaftliches Zentrum Geschichte und Kultur Ostmitteleuropas an der Universität Leipzig) tudományos munkatársa, valamint *Pál Emese* művészettörténész, a Kolozsvári Babes-Bolyai Tudományegyetem (Universitatea Babes-Bolyai, Cluj) Történelem és Filozófia Karának tanára.

Benczúr Gyula: gróf Karátsonyi Jenő (Fotó: Horváth Zoltán György)

Erdélyben az örmények a XVII. század második felében telepedtek le nagyobb számban. A XVIII. század de-